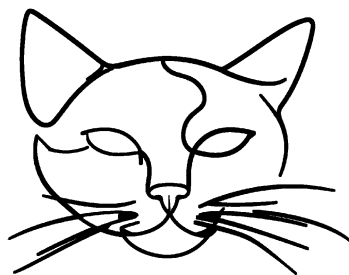

Jose Riikonen

**KUN
MIELI
HAJOAA**

Lyytin tarina

Tekstin- ja tiedonlouhinta kielletty.

Text and data mining prohibited.

Suomen tietokirjailijat ry ja Journalistisen kulttuurin edistämissäätiö
Jokes ovat tukeneet tämän kirjan kirjoittamista.

© Jose Riikonen, Lyyti Laukka ja Like Kustannus / Kustannusosakeyhtiö Otava 2026
Helsinki

Tekstin- ja tiedonlouhinta kielletty.

ISBN 978-951-1-50297-5

OTAVA
KIRJAPAINO
Keuruu 2026

Vuosi 2018	11
I Lapsuus	19
II Teini-ikä	51
III Ammattiapua	91
IV Keltainen kissa	131
V Elämää mielenterveys- ongelmien kanssa	161
VI Toipuminen	235
VII Äiti	259

Kehottaa hyppäämään, Kehottaa riisuutumaan
Kehottaa satuttamaan itseä
Kehottaa tyydyttämään itseä julkisella paikalla
Lepertelee ja kertoo seksuaalisista teoista
Kertoo, kuinka äiti satuttaa
Kuiskii taustalla kuin radio tai tv olisi hiljaisella auki
Niin ettei oikein saa selvää
Kehottaa puremaan kättä, Kehottaa kirkumaan
Kuiskii, että olen ruma ja tyhmä enkä osaa mitään
Kertoo, että olen ihan yksin
Huutaa niin että korviin sattuu, mutta en saa selvää

- *Lyyti*

Lähtö

Kiersin liikenneympyrästä vasemmalle. Oikealle jäi Suomen suurin Prisma. Köröttelin eteenpäin ja saavuin taajamaan. Ajelin hissun kissun hänen asuntoaan kohti, kunnes huomasin, että hän odotteli jo kadulla.

Toivottavasti hän ei ole joutunut vartomaan pitkään, miehen. Oli keskipäivä, ja keli oli kolea, vaikka lunta ei ollut Helsingin Kannelmäessä vielä loppuvuodesta ollenkaan. Märkä sohjosää oli jatkunut kuukausia.

Pysäköin auton. Hän avasi auton oven ja istahti penkille.

”Moi”, sanoin.

”Moi”, Lyyti sanoi.

Sitten lähdimme tapaamaan Lyytin äitiä.

**Vuosi
2018**

Riisu

Lyyti kävelee kadulla. Ihmisiä kävelee ohitse. Äkkiä hän kuulee äänen.

(Riisu housut)

Se on naisen ääni, mutta matala.

(Tässä kadulla. Just nyt. Kaikkien edessä.)

Kaupunki on vieras. Lyyti ei muista, miten on päätynyt tänne, Seinäjoelle.

Kaksi ihmistä keskustelelee, riitelee pään sisällä, eikä Lyyti pysty osallistumaan keskusteluun, kuulee vain riidan ja taustalla soivan musiikin.

Pelottaa.

Sivusilmällä Lyyti näkee, kuinka ötökät kuhisevat. Hän on ottanut mukaansa pehmolelun. Hän katsoo pörröistä nappisilmää.

Sitten Lyyti näkee edessään pienen lapsen ja keltaisen kissan. Hän silittää niitä, ja ihmiset kävelevät ohitse ja päällistelevät: miksi tyttö haroo tyhjää ilmaa kädellään?

Lyyti sulkee silmät, koska pelottaa, mutta se ei auta, sillä silmät kiinnikin hän näkee edessään, kuinka joku tappaa eläimiä. Ne vinkuvat ja vuotavat verta ja veri hukuttaa Lyytin alleen.

Taas päässä riidellään. Ääni on niin kova, että korviin sattuu, mutta sanoista ei silti saa selvää.

Iho tuntuu kostealta ja tahmealta. Hengitys tihenee, ja vatsanpohjasta nousee tuttu aalto. Se puskee kuin oksennus ja saa hyperventiloimaan. Sillä tavalla paniikki iskee, se muistuttaa ensin olemassaolostaan, vinkkaa vähän silmää, kunnes tunkeutuu sisään kyynärpäätaktiikalla.

Lyyti rimpuilee, ei saa henkeä. Ihmisiä kävelee ohitse, musiikkia, ääniä

(Vitun lutka, riisu!)

jotka haukkuvat ja käskevät.

Lyyti yrittää nousta ylös ja pääsee kontilleen. Hän näkee lehtihyllyn, jossa on iltapäivälehtiä. Niissä lukee, että hän on juuri tehnyt murhan.

Lyyti katsoo kännykkää. Miksi ystävä ei vastaa viestiin?

(Sinä tapoit hänet!)

Tietysti, siitä kertoi iltapäivälehtikin, pitää soittaa poliisille ja tunnustaa. Pitää tunnustaa kaikki paha, mitä Lyyti on tehnyt., koska hän on paha, paha, paha...

Pää on täynnä hälinää, hallitsematonta ja kaiken nielevää, niin että tekisi mieli pamauttaa pää tohjoksi tai viiltää kunnolla ranteeseen tai kyynärtaipeeseen, päästää höyryt painekattilasta.

Lyyti itkee. Kiljuu. Pää ei kestä, ei ole ennenkään kestänyt, eikä kestä tulevaisuudessakaan.

Vielä yksi ääni. Tuttu ääni, jonka Lyyti on kuullut satoja kertoja. Ambulanssin ääni.

*

Kuljetustilassa pomputtaa, kun ambulanssi kiittää kohti sairaalaa. Lyyti istuu ambulanssin hytin laverilla. Hän katsoo tyhjyy-

teen ja tekee kädellään silittävää liikettä ilmassa.

”Mikä siinä sinun käden alla on?” ensihoitaja kysyy.

”Se on kissa”, Lyyti vastaa.

Hän on rauhoittunut vähän, ja pystyy puhumaan. Kohtaus, joka kadulla iski, oli paha. Mutta kuten ennenkin, hän selvisi – vaikka ei se siltä tunnu, kun kohtaus on päällä, että siitä voisi jotenkin selvitä. Silloin kauhu on totta samalla tavalla kuin kätensä hellalle laittavalle on totta, että sattuu, se estää mahdollisuudet ottaa etäisyyttä ja rationalisoida tapahtumia.

Auto pomppaa niin, että ensihoitaja joutuu ottamaan tukeaa ambulanssin seinästä.

”Mutta sehän on kiva, kun sinulla on se kissa siinä, eikö ole? Minkä värinen se kissa on?” ensihoitaja kysyy.

Lyyti katsoo kissaa samalla tavalla kuin vuoronumeron kanssa odottava ihminen katsoo numeroa, kun oma vuoro tulee: sen tietää kyllä, mutta jostain syystä kuitenkin tarkistaa. Lyyti on nähnyt tämän kissan monta kertaa aiemmin.

”Se on keltainen”, Lyyti sanoo.

”Aijaa? Mitä se tykkää tehdä, tykkääkö se, että sitä silite-tään?”

Lyyti ei sano mitään.

”Onko se kissa sinun ystäväsi?” ensihoitaja kysyy. Lyyti katsoo kissaa. Se virnistää. Ilkeästi. Lyyti nostaa katseensa ensihoitajaan.

”Ei, se on paha”, Lyyti sanoo, laskee taas katseensa ja jatkaa silittämistä.

*

Lyyti istuu penkillä ja antaa katseensa kiertää päivystyksen odotustilassa. Hän on ensimmäistä kertaa Seinäjoella sairaalassa.

Olo on rauhallisempi, todellisempi, vähän kuin oksennustautiselle tulee parempi hetki ja tuntuu, että yhtäkkiä vatsa onkin rauhoittunut niin, ettei oksennus ole koko ajan vyörymässä ulos.

Lyyti kuulee äänen, ja vatsassa muljahtaa.

(Vitun huora)

Lyyti yrittää olla kuuntelematta. Yrittää olla kiinnittämättä huomiota. Yrittää muistuttaa itseään siitä, että ääni ei ole todellinen, ja että se ei saa päättää, mitä Lyyti kuulee. Lyyti saa päättää siitä ihan itse.

Vai saako?

(Vedä hame korviin, vitun huora)

Lyyti yrittää vastustaa, mutta ääni on vahva. Se tuntee hänet tuskastuttavan hyvin ja tietää, mitä nappeja painaa.

(Taidat olla aika huomionkipeä huora tänään)

Lyyti painaa päänsä käsiinsä. Taas alkaa tuntua se vyörynnän tunne, kun mitään ei voi kontrolloida, kun hänellä ei ole valtaa edes omaan mieleensä.

”Miksi sinä olet minulle niin ilkeä?” Lyyti kuiskaa ja painaa päänsä.

*

Lyyti päätyi tänne sattumalta. Hän vain otti Helsingistä jonkin junan ja läksi matkaan. Hänellä on tapana tehdä tällaisia reissuja, kun hänellä on paha olla. Ja viime aikoina, parin viime

vuoden ajan, hänellä on ollut usein paha olla.

Hänellä on uusia oireita, ei enää pelkkää ahdistusta ja psykoottista masennusta. Nyt mukaan on tullut pelottavia harhoja. Ja ääniä.

Lääkäri haastattelee Lyytiä. Tämä kysyy, onko Lyyti käyttänyt kannabista tai muita huumausaineita.

”En.”

Lääkäri epäilee, ettei Lyyti vain esittäisi sairaampaa kuin onkaan, hakisi ehkä huomiota, ja Lyyti tuskastuu.

Miksi hän esittäisi sairasta? Se tuntuu kamalalta: että on kauhea hätä ja pakokauhu ja että ihmiset, joiden työ on auttaa häntä, syyttävät. Ihan kuin ei riittäisi, että Lyyti syyttää itseään jatkuvasti siitä, miten huono hän on, miten raskas hän on, miten paha hän on, ja että ääni syyttää häntä, että kaikki syyttävät häntä, voi miten syyllinen olo hänellä on...

Lääkäri tutkii Lyytin potilaskertomuksia. Sitten hän pyytää Lyytiä kertomaan äänistä.

Niitä on vaikeaa kuvailla. Joskus ne ovat selkeitä ja joskus sumuisia. Joskus ääni kuiskaa ja toisinaan huutaa, ja joskus äänet jopa juttelevat keskenään.

Miksi äänien pitää aina olla ilkeitä, Lyyti miettii. Miksei jokin ääni voisi olla positiivinen? Miksi edes se kissa ei voi olla mukava ja karvainen ja lämmin ja kiva?

Äänet tuntevat Lyytin. Se, miten paljon ne tietävät hänestä, antaa niille valtaa.

Lääkäri kysyy, uskooko Lyyti äänien olevan todellisia.

”Kyllä minä tiedän, että ne eivät ole totta”, Lyyti vastaa.

Häntä alkaa itkettää, ja psykiatri lohduttaa, ja se saa Lyytin itkemään vielä enemmän. Nyt jo osittain helpotuksesta. Kun

saa puhua ja kun joku sanoo, että kaikki on ihan hyvin ja että kaikki järjestyy. Se helpottaa siitä huolimatta, että Lyyti tietää, että juuri niin sanotaan, kun ei ole tehtävissä oikein mitään.

”Ovatko äänet tässä nyt”, psykiatri kysyy.

”Ei”, Lyyti sanoo.

Lääkäri sanoo, että Lyytin diagnooseja pitäisi ehkä päivittää. Vaikea psykoottinen masennus ja epävakaata persoonallisuushäiriötä eivät ehkä ole enää kurantteja, jotta Lyyti saisi parasta mahdollista hoitoa.

*

Viikkoa myöhemmin Lyyti on kotona Helsingissä. Hän saa uuden diagnoosin. Se on sairaus, joka on puhjennut nuorella aikuisiällä, kuten yleensä käy, mutta jonka puhkeamiseen ovat vaikuttaneet monet asiat, joita hän on 26 vuotta kestäneen elämänsä aikana kokenut ja joille hän on altistunut.

Kiusaaminen, ulkopuolisuus, herkkyyden.

Äiti.

Kaikki vaikuttaa – todennäköisesti.

Kukaan ei nimittäin tarkalleen ottaen tiedä, miksi joku sairastuu skitsofreniaan tai johonkin sen kirjoon kuuluvaan sairauteen.

I Lapsuus

Omenamato

Olipa kerran omenapuu, ja yhdessä omenassa omenamato

Sinä vuonna koko maailmassa oli suuri omenasato

Mato omenassaan eli onnellisena aivan

Mitä nyt joskus liikaa syödessään saattoi saada vatsavaivan

Mutta äkkiä eräänä päivänä, omena putosi maahan!

”Oi äiti, tuon omenan syödä saanhan?”

Silloin mato hätääntyi, mutta järkevänä pysyi

Se muutti kiireesti tattiin ja tattimadoksi tuli

Se tatissa matoon toiseen ihastui, niin että sydän suli

Ne yhdessä yhä syö, se onhan matojen työ.

– *Lyyti*

Matkalla

Ajelimme Pukinmäen läpi, kunnes liityimme Lahden moottoritielle. Kello oli yli puolen päivän, ja taivas oli pilvessä.

Lyyti kertoi joulustaan. Se oli mennyt hyvin. Äiti oli ollut selvin päin.

Olin tavannut Lyytin ensimmäisen kerran puolisoista vuotta sitten Helsingin Rautatieasemalla. Minua oli jännittänyt. En ollut tiennyt, mitä odottaa. En ollut aiemmin tavannut ihmistä, jolla on skitsofrenian kirjoon kuuluva sairaus. Lyytin kohdalla diagnoosin nimi on tarkalleen ottaen skitsoaffektiivinen häiriö. Se ei ole sama asia kuin skitsofrenia, mutta se kuuluu skitsofrenian kirjon sairauksiin. Skitsoaffektiiviseen häiriöön kuuluu skitsofrenian oireiden lisäksi maniaa tai masennusta.

Sitten olin nähnyt hänet. Hänellä oli ollut yllään mekko, hiuksissaan kaunis rusetti, ja pää oli ollut pikkuisen painuksissa. Hän oli sanonut ”moi” ja ojentanut kätensä. Ääni oli ollut paremman adjektiivin puutteessa heleä.

Ajelimme hiljaisuudessa.

Keli oli ihan hyvä, ei tullut lunta, ja tie oli sula. Lyyti selasi puhelintaan. Olin pikkuisen huolissani sähköauton toimintamatkasta. Vanha – tai vanha ja vanha, mutta sähköautoksi

vanha – Jaguar ei talvikelillä ollut mikään pitkän matkan auto.

Silloin rautatieasemalla olin puristanut hänen kättään ja esitellyt itseni. Muistan, että kädenpuristus ei ollut ollut kovin voimakas, ja katsekontakti oli ollut häilyvä, kuten myös hymy. Mutta kyllä hän oli hymyillyt, salaperäisesti.

Mennäänkö vaikka tuohon läheiseen kahvilaan juttelemaan, olin sanonut.

Olimme istuneet kahvilan pöytään. Lyyti oli tilannut mus-tikalla maustettua teetä ja alkanut kertoa elämäntarinaansa.

Tarinaa kuunnellessani olin tajunnut, että tapaamista edeltävä jännitykseni oli ollut turhaa. En nimittäin ollut tullut tapaamaan mitään vierasta ja pelottavaa, vaan jotain hyvin tuttua.

Koteloitunut tikku

Lyyti kävelee pellon halki. Hänellä on yllään kesämekko, ja ohrankorret kuiskailevat hänen paljailla pohkeillaan. Hän pitää äitiään kädestä.

Lyyti kävelee hissun kissun ja jää välillä tutkimaan ympäristöään, niin kuin pienillä, viisivuotiailla uteliailla tytöillä on tapana.

Hän pysähtyy, kun näkee linnun.

”Moi”, hän sanoo, ja lintu lehahtaa taivaalle. Äiti kertoo, että se oli pääskynen. Äiti tietää luonnosta paljon. Eläimistä, linnuista, puista, maatilan töistä ja siitä, miten lampaat keritään ja miten lehmät lypsetään. Joskus tuntuu, että äiti on oikea tietosanakirja, häneltä löytyy vastaus kysymykseen kuin kysymykseen, ja Lyyti ihailee sitä: miten joku voi olla niin viisas?

Lyyti kävelee kohti jokea, joka on pellon päässä. Se on leveä joki, jonka keskellä nousee saari. Lyyti ja hänen kolme sisarus-
taan kutsuvat sitä Iiriksen saareksi.

Perhe muutti Iittiin Jokioisista, kun Lyyti oli neljävuotias. Jokioisista hän ei muista paljoa. Lyyti leikki isoveljenä kanssa, ja heillä oli lastenhoitaja, jonka kanssa lapset piirsivät usein.

Esimerkiksi kerran, kun Lyytin äiti oli työmatkalla Ruotsissa, he piirsivät lastenhoitajan opastuksella Suomen ja Ruotsin liput. Ja tekivät naamareita.

Äiti oli maatalouden opettaja ammattikoulussa, ja isä oli maa- ja metsätaloustieteen tutkija, mutta isä kävi myös jatkuvasti vanhempiensa kotitilalla maatilatöissä Iitissä. Jokioisten kodin vieressä oli laidun, jolla oli lehmiä. Lyytin ensimmäinen sana vauvana oli ”lehmä”. Talon ympäri kulki lauta-aita, ja kerran Lyyti sai aidasta tikun sormeensa. Tikku koteloitui sormeen pitkäksi aikaa.

Jännää, mitä ihminen muistaa ja mitä ei, Lyyti ajattelee, kun pääsee joen rantaan. Hän kokeilee varpaallaan, onko vesi kylmää ja toteaa sen jos ei nyt lämpimäksi, niin ihan siedettäväksi pienelle uintiretkelle. Lyyti pulahtaa jokeen, ja äiti seuraa vieressä.

Lyyti ui rantaviivan mukaisesti, niin kuin äiti on opettanut. Joki virtaa, ja virta voi viedä, jos ei ole varovainen. Siksi pitää pysytellä rannan lähellä, äiti on sanonut.

Voi että miten Lyyti tykkää uida! Ja hän on siinä aika hyväkin, se on yksi harvoista urheilullisista asioista, joista hän nauttii ja joita hän osaa. Motoriikka ei ole hänen vahvuuksiaan. Lyyti on parempi taidejutuissa, kuten musiikissa. Seurakunnan kerhossakin musiikkijutut ovat kivoja – paitsi silloin, kun kerhopäivä loppuu, ja lauletaan viimeinen laulu pianon säestyksellä. Se on ihan kauhea! *”Nyt on leikit leikitty ja lähdeittä on.”*

Lenkin uituaan Lyyti nousee rantaan poukamasta, jossa on pieni hiekkaranta. Äiti antaa pyyhkeen. Aurinko alkaa kuivattaa heti ihoa, ja Lyyti laittaa vaatteet päälle ja ottaa äitiä kädestä kiinni. He lähtevät kävelemään kohti kotia, jonne perhe muutti,

kun isän vanhempien maatilalla oli edessä sukupolvenvaihdos. Muutto tuntui järkevältä ratkaisulta, sillä isä oli jo vuosia käynyt tilalla tekemässä hommia. Muutto maatilalle oli myös ollut pitkään äidin ja isän unelma. Lyytin äiti rakastaa eläimiä, ja niitä voisi ottaa vaikka millä mitalla valtavaan pihapiiriin Iitin tilalle. He rakentaisivat elämän, josta olivat haaveilleet, suomalaisen unelman, punaisen tuvan ja perunamaan luksusversion: iso perhe, eläimiä, maatala. Lapset saisivat leikkiä luonnossa, ja iltaisin kaikki kokoontuisivat ruokapöydän ääreen ja keskustelisivat päivän tapahtumista.

Muuttopäivä oli jännittävä, ja Lyyti pääsi ihan oikean rekka-auton kyytiin. Hän söi tikkaria, mutta se putosi maahan. Se oli Lyytistä kamala onnettomuus, mutta isoäiti, joka oli Lyytin mielestä melkein yhtä viisas olento kuin äiti, sanoi, että sen voi huuhdella ja sen jälkeen syödä loppuun.

Lyyti teki niin ja huomasi ilokseen, että isoäiti oli taas oikeassa.

Lyyti kurottaa pienen kätensä ja poimii omenan puusta. Niitä kasvaa paljon pihapiirissä, joka on laaja ja vehreä. Heinäsirkat sirittävät kesäiltapäivässä.

Lyyti ajattelee viedä omenan isoveljelleen. Lyyti on perheen toiseksi vanhin lapsi, ja hänellä on kaksi pikkusiskoja, isovelji ja pikkuveli. Myöhemmin perhe kasvaa vielä yhdellä pikkusiskolla.

Isoveljen kanssa Lyyti tykkää käydä eväsretkillä, ja retkeilyyn Iitin kodin ympäristö on mainio. Itse talo on oikeastaan enemmän kuin maatalo, se on entinen kartano nimeltä Kanaojan kartano. Asuintilaa on kolmisensataa neliötä.